

Prevoditelj

GLASILO HRVATSKOG DRUŠTVA ZNANSTVENIH I TEHNIČKIH PREVODITELJA

Jezik, drvo i mi

Cijena
loše kvalitete
prijevoda

Jezično
zakonodavstvo u
Europi
i Hrvatskoj

Studeni 2015

Broj

94

za certifikaciju (ISO norma 17024 – Opći zahtjev za tijela koja certificiraju osobe) ili kriterija za pristup certificiranju. Otvoreno je pitanje kako bi se vrednovalo prethodno iskustvo, gdje je tu European Master's in Translation itd. te na kraju pitanje cijene takvog e-tečaja. Peraldi je taktički zaobišla tu temu, ali je zato u austrijskom biltenu udruženja prevoditelja i tumača „Universitas“ br. 4/14 riječ o iznosima od 1000 eura do 3000 eura (ovisno o europskoj državi).

Pitanja sudionika na kraju prezentacije odnosila su se na „dobrovoljnost“ certificiranja. Iz odgovora se dalo naslutiti da je projekt odlučao od svojih zadanih ciljeva jer se sada ta dobrovoljnost odnosi na one koji nemaju formalne kvalifikacije iz prevođenja, a trebaju im kako bi dokazali svoju kompetenciju na tržištu, dok je ideja cjeloživotnog učenja prevoditelja napuštena. Iz Slovenije je došla primjedba da se nešto slično pokušalo uvesti i kod njih, ali je projekt propao. Agencije traže jeftine prevoditelje i ne mare za kvalifikacije te takav projekt ide njima u prilog. Ovo je i jedan od razloga zašto se iz projekta povukla ona strana koja se bavi osposobljavanjem i obrazovanjem prevoditelja, dok su prevoditeljske agencije ostale u TransCertu, logično, zar ne?! Postavljeno je pitanje ako na primjer želite da vas netko pravno zastupa, obraćate se odvjetniku s odgovarajućim akademskim obrazovanjem, pa zašto se onda prevoditelji kao struka tako omalovažavaju u smislu

da im nisu potrebne akademske kvalifikacije nego samo jedan e-tečaj?! Na kraju je istaknuto da certificiranje nije trajno i da bi se certifikat obnavljao svake 3 – 4 godine, naravno, uz odgovarajuću naplatu.

Prije nego što sam odslušao predavanje o TransCertu, pokušao sam dobiti neke informacije o tom projektu i našao ih upravo u spomenutom biltenu „Universitasa“ br. 4. iz 2014. godine. Autorica članka „Zertifizierung für Übersetzer in Europa - von Sinn zu Unsinn“ Natascha Dalügge-Momme dala je izrazito kritičan osvrt na cijeli projekt. Razlike u mišljenju što bi TransCert trebao biti, a u što se izrodio su takve da su se neki članovi savjetodavnog odbora povukli iz projekta (Austrija (Universitas), Njemačka (BDÜ), ostali su FIT Europe i francusko udruženje prevoditelja SFT kao predstavnici struke).

Pitanje koje se postavlja prevoditeljima i njihovim klijentima jest: je li činjenica da imate certifikat jednako vrijedna kao diploma? Ne smijemo zaboraviti ni financijski dio ove priče: ako imamo na umu da je npr. 2012. godine ukupna veličina tržišta prevođenja iznosila 33 milijarde USD i da Europa u tome ima udio od 49 % te da je tržište u stalnom rastu unatoč globalnoj recesiji, onda je jasno da je u igri velik novac i visoki ulozi pa bi sama ta činjenica mogla osigurati opstojnost projekta, odnosno njegov nastavak koji uporno guraju *powers to be*.

Jezično zakonodavstvo u Europi i Hrvatskoj

Trebamo li zakon o hrvatskom jeziku

Jezično zakonodavstvo u Europi i Hrvatskoj¹

Većina europskih država imenuje u svojim ustavima svoje državne ili službene jezike. To čine gotovo sve slavenske države, Bjelorusija, Bugarska, Crna Gora, Hrvatska, Makedonija, Poljska, Rusija, Slovačka, Slovenija, Srbija, Ukrajina, a također i neslavenske, Austrija, Belgija, Estonija, Finska, Francuska, Latvija, Lihtenštajn, Litva, Mađarska, Malta, Portugal, Rumunjska, Španjolska, Švicarska, Turska, itd. Većina tih država ima dodatne jezične zakone ili zakonske odredbe kojima se razrađuje ustavna odredba o državnim ili službenim jezicima. U njima prevladava više ili manje, nazovimo ga tako, francuski pristup državnim ili službenim jezicima. Francuska je na temelju jezičnoga zakona iz 1975. godine donijela 1994. godine *Loi relative à l'emploi de la langue française*, koja se u javnosti neslužbeno zove *Loi Toubon* prema prezimenu bivšega ministra kulture Jacquesa Toubona. Taj je zakon izrazito usmjeren na zaštitu i očuvanje francuskoga jezika na svim razinama službene i javne komunikacije i zajedno s drugim instrumentima francuske jezične politike sprječava nekontrolirano ili neželjeno širenje stranih jezika i njihovih odlika na štetu francuskoga i njegova nazivlja. Francuski je jezični zakon pojačan 2005. godine novim zakonskim odredbama. Provedba Zakona institucionalizirana je u toj mjeri da Zakon Vladu obvezuje jednom godišnje Parlamentu podnijeti izvješće o njegovoj primjeni.

U više slučajeva uočljivo je da su jezični zakoni koji su prvotno bili posvećeni reguliranju višejezičnosti ili zaštiti „ugroženih“ jezika, izmjenama postali nacionalnim jezičnim zakonima koji provode francuski pristup jezičnoj politici. Npr., Estonija je svoj prvi jezični zakon donijela 1989. uoči raspada SSSR-a (uz dopuštenje središnjih sovjetskih vlasti koje je vrijedilo i za ostale članice SSSR-a) radi zaštite i uređenja položaja estonskoga jezika u odnosu prema dominirajućemu ruskomu. Kako bi se zajamčilo poznavanje estonskoga jezika pri zapošljavanju u određenim službama, osnovana je 1990. estonska jezična služba (Keeleamet), koja od 1997./1998. s proširenim ovlastima djeluje pod imenom Keeleinspeksioon (Jezični inspektorat, usp. www.keeleinsp.ee/). Nakon državnoga osamostaljenja estonski je 1992. Ustavom proglašen jedinim službenim državnim jezikom, a estonski Jezični zakon iz 1995. (Keeleseadus) klasificira sve jezike osim estonskoga kao „strane“. U komunikaciji s lokalnim vla-

stima „strani“ jezici mogu se prema Jezičnomu zakonu iz 1995. rabiti samo u sredinama u kojima jezična manjina sa stalnim boravištem čini najmanje polovicu stanovnika. Za nadzor nad provođenjem Jezičnoga zakona zadužen je Jezični inspektorat, koji djeluje pri Ministarstvu obrazovanja i znanosti. On je ovlašten i za nadzor poštovanja pravila estonske književnojezične norme u službenoj uporabi estonskoga jezika. Glavnu riječ pri utvrđivanju estonske književnojezične norme imaju Udruga za materinski jezik (Emakeele Selts), tj. njezino Jezično povjerenstvo (Keeletoimkond)², Institut za estonski jezik i Estonsko jezično vijeće (Eesti keelenõukogu) (2001.–). Vijeće djeluje pri Ministarstvu obrazovanja i znanosti. Temeljem odredbe Jezičnoga zakona savjetuje Vladu o razvoju i provedbi estonske jezične politike. Ta su tijela tijesno povezana s Estonskom akademijom znanosti i umjetnosti. Estonsko je jezično vijeće zajedno s Institutom za estonski jezik predstavnik u Europskoj federaciji državnih institucija za jezik (European Federation of National Institutions for Language, EFNIL). U Estoniji je ruski kao nekoć dominirajući jezik samo za nekoliko godina institucionalnom jezičnom politikom u velikoj mjeri potisnut, a mjesto ruskoga kao jezika međunarodne komunikacije zamijenio je engleski.

Istu ili sličnu jezičnu politiku provodile su od 1989. Latvija i Litva. Latvija je prvi jezični zakon donijela 1989. (Valodu likums), a jezičnim zakonom iz 1992. (Latvijas Republikas Valodu likums) sve je druge jezike osim latvijskoga proglasila „stranima“. Iste je godine osnovala jezično tijelo s ovlastima inspektorata (Valsts valodas centrs). Godine 1999. donesen je novi

Dr. sc. Mario Grčević

jezični zakon (Valsts valodas likums). U Litvi jezični inspektorat (Valstybinė kalbos inspekcija) djeluje bez prekida od 1990. godine do danas³, a jezični zakon o državnom jeziku donesen je 1995. (Valstybinės kalbos įstatymas). Ne treba isticati da baltičke države institucionalno vode skrb i o normama odnosno normativnim priručnicima svojih jezika.

U krugu slavenskih država koje imaju razrađeno jezično zakonodavstvo i koje provode osmišljenu eksplicitnu jezičnu politiku nalaze se Slovenija (Zakon o javni rabi slovenščine, 2004.), Slovačka (Zákon o štátnom jazyku Slovenskej republiky, 1995.), Poljska (Ustawa o języku polskim, 1999.), Rusija (О государственном языке Российской Федерации, 2005.) i Makedonija (Zakon za upotreba na makedonskiot jazik, 1998.).

Slovenija je već 1994. godine u parlamentu imala stalno radno tijelo za jezičnu politiku i jezično planiranje. Danas ima pri Ministarstvu kulture Službu za slovenski jezik, a od 2007. donosi kontinuirano Rezoluciju o programu jezične politike. Slovenski je kao službeni jezik jezičnim zakonom iz 2004. obvezatan u svim područjima pisane i usmene komunikacije i javnoga života u Sloveniji. Obrazovanje se provodi na slovenskom, uključujući sveučilišnu razinu. Zakon određuje da se slovenski rabi i u međunarodnim odnosima. Zakon propisuje ustrojavanje koordinacijskoga tijela pri Vladi za potrebe jezične politike i jezičnoga planiranja, a ima i odredbu o inspeksijskom nadzoru nad provođenjem Zakona te određuje kazne za prekršitelje.

Slovački jezični zakon iz 1995. određuje slovački kao državni jezik i popisuje područja u kojima je obvezatan. Slovački je obvezatan pri označavanju sadržaja domaće ili uvozne robe, pri sklapanju pravnih ugovora u radnim odnosima, pri pisanju svih natpisa, reklama i oglasa koji su namijenjeni obavješćivanju javnosti, uz mogući prijevod na druge jezike nakon slovačkoga teksta. U Slovačkoj svaki sudionik konferencije ima prema Zakonu pravo govoriti na slovačkom. U preambuli Zakona slovački se određuje kao najvažnija oznaka posebnosti slovačkoga naroda i izraz državnoga suvereniteta. Njegov kodificirani oblik propisuje Ministarstvo kulture prema prijedlogu jezikoslovnih ustanova. Od 2000. godine time koordinira Središnje jezično vijeće.

Prema poljskomu jezičnomu zakonu poljski je glavna značajka poljskoga nacionalnoga identiteta. Svi subjekti koji obavljaju javne poslove moraju komunikaciju obavljati na poljskom. Međunarodni ugovori moraju imati inačicu na poljskom koja ima zakonski status. Uporaba isključivo stranoga nazivlja, s izuzetkom imena, zabranjena je u pravnoj komunikaciji. Zakon određuje da plaćanju kazne podliježe npr. onaj tko u službenoj komunikaciji rabi isključivo strane nazive za robu i usluge, informacije o robi i uslugama, izbjegavajući poljski jezik. Poljski je jezik obrazovanja na kojem se polažu ispiti i pišu diplomski radovi. To vrijedi za cjelokupno javno i privatno školstvo (uz dodatak „ako posebni propisima nije utvrđeno drukčije“, koji se u Zakonu više puta navodi). Zakonom se propisuju i ovlasti Vijeća za poljski jezik koje predstavlja najviši autoritet za normativna pitanja i koje djeluje pri poljskoj Akademiji znanosti i umjetnosti od 1996. godine.

Zakon o državnom jeziku Ruske Federacije (2005.) razrađuje ustavnu odredbu o ruskom kao državnom jeziku Ruske Federacije. Predviđa obveznu uporabu ruskoga u

područjima koje definira, a ujedno osigurava „pravo građana Ruske Federacije na uporabu državnoga jezika“. Glede norma suvremenoga ruskoga književnoga jezika pri njezgovoj uporabi kao državnoga jezika Zakon ovlašćuje Vladu Ruske Federacije za njihovo određivanje. Nepoštivanje Zakona povlači odgovornost koju utvrđuje zakonodavstvo Ruske Federacije. Pri Vladi djeluje Vijeće za ruski jezik koje se bavi pitanjima ruske jezične politike i jezične kulture.

Prema makedonskomu jezičnomu zakonu uporaba makedonskoga za građane je Makedonije „pravo i dužnost“. Makedonski zakon definira među ostalim i normativne i jezičnopolitičke zadatke Savjeta za makedonski jezik, koji je osnovala Vlada Republike Makedonije na prijedlog Ministarstva kulture i Ministarstva znanosti. Svi službeni tekstovi državnih tijela, pravnih osoba i dr. moraju se prije objave lektorirati. Izbjegavanje uporabe stranih izraza i posuđenica i njihova zamjena makedonskom istovrijednicom jedna je od točaka koja se u Zakonu navodi pod kategorijom zaštite, unaprijeđenja i obogaćivanja makedonskoga jezika. I makedonski jezični zakon predviđa kazne za prekršitelje.

Za razliku od Makedonije, Bugarska nema poseban jezični zakon, no ima u Ustavu posebne jezične odredbe u kojima se bugarski određuje kao državni jezik parlamenta, sudstva, uprave, školstva i gospodarstva. Prema Ustavu uporaba je bugarskoga „pravo i dužnost“ bugarskih državljana. Bugarski građani kojima bugarski nije materinski jezik, moraju prema Ustavu učiti bugarski, itd. Te ustavne odredbe preuzimaju se i razrađuju u pojedinim bugarskim zakonima i pravilnicima, npr. onima o školstvu, medijima, sudstvu, zakonu o zaštiti potrošača.

I druge države imaju eksplicitno jezično zakonodavstvo. Za mađarski jezični zakon (Törvény a gazdasági reklámok és az üzletfeliratok, továbbá egyes közérdekű közlemények magyar nyelvről közzétételéről, 2001./2002.) specifično je da je već svojim nazivom usmjeren na zaštitu mađarskoga jezika kao jezika promičbenih poruka i javnih na(t)pisa. To je u skladu s mađarskom jezičnom politikom koja je na drugim razinama uporabu mađarskoga kao službenoga definirala drugim zakonima ili svoju jezičnu politiku provodi implicitno, no ne manje djelotvorno.

Malta je 2005. godine donijela Malteški jezični zakon (Att dwar l-Ilsien Malti), kojim je osnovala Državno vijeće za malteški jezik radi promicanja i izgradnje malteškoga jezika. Ustavom Malte malteški je državni jezik, a osim njega u Ustavu se spominje i uporaba engleskoga. Naime, Malta je bila engleska kolonija do 1964. pa kao posljedica kolonijalne politike i danas većina Maltežana (osim malteškoga) govori engleski, koji se rabi i u službenoj uporabi.

Jezični zakon ima i Rumunjska (Legea privind folosirea limbii române în locuri, relații și instituții publice, 2004.). Taj zakon određuje da svaki tekst od javnoga interesa na stranom jeziku, napisan ili izgovoren, mora biti preveden na rumunjski. Od toga su izuzeti znanstveni, književni, umjetnički, kulturni i vjeroispovijedni tekstovi. Jezik u službenoj uporabi, pisan ili govoren, mora poštivati akademske norme rumunjskoga jezika na svim razinama.

Izvan EU-a na europskom prostoru vlastite jezične zakone imaju Srbija (Zakon o službenoj upotrebi jezika i pisama (1991./1994., od 2010.: „u službenoj upotrebi ... srpski jezik“), Ukrajina (1989./90.) i Bjelorusija (1989./90.). Srbija ima od 1997./1998. i svoj Odbor za standardizaciju srpskog jezika.

Nakon višegodišnje više-manje uspješno provedene jezične reukrajinizacije i djelovanja Vijeća za ukrajinsku jezičnu politiku donesen je 2012. novi ukrajinski jezični zakon Про засади державної мовної політики, koji ruskomu daje status drugoga službenoga jezika u Ukrajini (putem lokalnih jedinica u kojima živi viši od 10 % govornika ruskoga), no donošenje zakona izazvalo je prosvjede na ukrajinskoj strani, a ukrajinsko-ruski odnosi eskalirali su ruskom aneksijom Krima i ratom u istočnim ukrajinskim pokrajinama u kojima živi znatna ruska manjina. Za razliku od Ukrajine, Bjelorusija prvotne odredbe o bjeloruskom iz 1989./1990. (Аб мовах у Беларускай ССР) nije razrađivala u korist bjeloruskoga, već zapravo obesnaživala, pa ruski u Bjelorusiji danas ima funkciju i status koji je imao i prije.

Povijesno gledano najdužu tradiciju u Europi imaju jezični zakoni ili zakonske odredbe kojima je svrha regulirati višejezičnost i odnose različitih jezika na prostoru neke države. Takvo jezično zakonodavstvo imaju npr. Belgija, Finska, Švicarska i Španjolska, a u novije vrijeme Kosovo i Irska. Takav jezični zakon ima i Rusija (О языках народов Российской Федерации, 1991.). Finski jezični zakon iz 1922. godine definirao je finsko-švedsku višejezičnost u Finskoj sve do 2003., kada je zamijenjen novim jezičnim zakonom (Kielilaki / Språklag). U Švicarskoj se, za razliku od Finske, uporaba autohtonih jezika ne regulira središnjim jezičnim zakonom, već na razini kantona. Za irski jezični zakon (Acht na dTeangacha Oifigiúla / Official Languages Act 2003) specifično je da mu cilj nije čuvati postojeće stanje, već promicati i širiti irski jezik u službenoj i javnoj uporabi, što se može jedino „na štetu“ engleskoga, koji dominira u Irskoj.

Specifična situacija glede ustava i zakonske jezične regulacije vlada na njemačkom jezičnom prostoru. Njemački jezik ustavima je određen kao službeni i državni jezik u Lihtenštajnu, kao državni jezik u Austriji, kao jedan od triju službenih jezika u Belgiji (iako nema ravnopravan status s francuskim i nizozemskim) i kao jedan od triju službenih jezika u Švicarskoj. U Ustavu SR Njemačke kao države s najvećim brojem govornika njemačkoga jezika ne spominje se službeni ni državni jezik. „Službenim jezikom“ njemački je na saveznoj razini određen četirima zakonima u upravno-pravnim postupcima i u sudstvu. Provjera znanja njemačkoga propisuje se i pri stjecanju njemačkoga državljanstva, pri upisu u škole i sveučilišta, i pri zapošljavanju u određenim službama. U pravnom tumačenju ne smatra se diskriminacijom ako radnik dobije otkaz zbog neznanja ili nedovoljnoga znanja njemačkoga jezika. Sagleda li se položaj njemačkoga u Njemačkoj u cjelini, uočljivo je da se u Njemačkoj provodi jasna, no implicitna jezična politika u korist njemačkoga jezika i dobro promišljena normativna politika koja obuhvaća cijeli njemački govorni prostor. Ipak, u Njemačkoj postoje građanske inicijative, poput Društva Njemački jezik (Verein Deutsche Sprache), koje traže promjenu Ustava SR Njemačke uključivanjem rečenice “Jezik SR Njemačke jest njemački”, pokušavajući na taj način izboriti ustavnu i zakonsku zaštitu njemačkoga jezika u Njemačkoj. Na mrežnim stranicama Europske federacije državnih institucija za jezik, a koje je član i Institut za njemački jezik (IDS, Mannheim), u opisu njemačke jezične politike piše da se to “što njemački jezik nema položaj službenoga jezika u Njemačkoj na svim razinama, može objasniti suzdržanošću

njemačkih vlasti. Ta suzdržanost ima svoje korijene u povijesti nacionalizma i posebice onoj Trećega Reicha, koji se koristio njemačkim jezikom kao sredstvom pospješivanja svoje nacističke ideologije.”⁴ Drugim riječima, kada Njemačka ne bi imala svoj nacistički dio povijesti i kada ne bi bila država nasljednica Trećega Reicha, ona bi vjerojatno imala neki svoj jezični zakon i ustavnu zaštitu njemačkoga jezika.

Put kojim je u sagledavanju nekih možda krenula Njemačka, prolazile su prije nje pod drugačijim okolnostima Švedska i Danska. Zbog potiskivanja švedskoga engleskim jezikom i zbog posljedičnoga zapuštanja švedskoga, švedski je parlament 2005. donio odluku o jezičnoj politici s ciljem revitalizacije švedskoga jezika. U tu je svrhu u Švedskoj 2005. osnovana udruga Språkförsvaret („Jezična obrana“), a kao rezultat planirane jezične politike iz 2005. stupio je 2009. na snagu Jezični zakon (Språklag) u kojem se u čl. 10. švedski određuje kao „jezik sudstva, administracije i drugih tijela javne djelatnosti“. U čl. 2. spominje se „obrana švedskoga“ kao pozitivna vrijednost, a čl. 12. obvezuje državna tijela na „posebnu odgovornost za dostupnost, uporabu i izgradnju švedskoga nazivlja“. Čl. 13. određuje da je švedski jezik službeni jezik Švedske u međunarodnim odnosima. Kaže se i to da „status švedskoga kao službenoga jezika u EU treba čuvati.“ Zakon ne predviđa kazne, no u Švedskoj i bez toga ispunjava ciljeve.

Danski je jezik u Danskoj također uvelike potisnut engleskim koji dominira kao jezik znanosti, visokoga školstva i medija. Član Danskoga vijeća za jezik (Dansk Sprogævn) i predsjednik Udruge za materinski jezik (Modersmåls-Selskabet) Jørgen Christian Wind Nielsen ustvrdio je 2012. da „nama još nije pošlo za rukom uvesti jezični zakon kao u Švedskoj, no naš [državni] sustav pokazuje interes za danski jezik.“ Osim „interesnih skupina koje pojačano promiču engleski“, kao glavni problem detektira „ravnodušje prema danskomu jeziku.“ [...] (2012.)⁵ Spomenuto Dansko vijeće za jezik (<http://www.dsn.dk>) osnovano je 1955. i tijelo je Ministarstva kulture koje vodi skrb o normama danskoga jezika, prije svega pravopisa. Ima 40 članova (predstavnici ključnih kulturnih i državnih ustanova i tijela, ministarstva, sveučilišta, medija, itd.) i surađuje s Vijećima koje imaju i druge nordijske države.

U Velikoj Britaniji nema potrebe za zakonskom ni ustavnom zaštitom engleskoga jezika. Toga donedavno nije bilo ni u SAD-u, sve dok pod pritiskom stranih jezika na prostoru SAD-a američki senat nije 2006. godine engleski proglašio službenim jezikom SAD-a.

Hrvatska

Republika Hrvatska nema jezičnoga zakona koji bi regulirao status hrvatskoga jezika u Hrvatskoj i razradio ustavnu odredbu koja propisuje da je u Republici Hrvatskoj u službenoj uporabi „hrvatski jezik i latinično pismo“. Republika Hrvatska ima tek Zakon o uporabi jezika i pisama nacionalnih manjina (NN 51/00 i 56/00) kojim se razrađuje ustavna odredba o zaštiti jezičnih prava nacionalnih manjina.

Budući da u Hrvatskoj za razliku od većine drugih europskih država nije regulirano da se službeni jezik rabi i u javnoj uporabi, mnogi se javni natpisi ispisuju samo na stranim jezicima, bez hrvatskoga prijevoda. Npr., na najvišoj zgradi na Trgu bana Jelačića u središtu Zagreba istaknut

je veliki natpis na kojem piše „OBSERVATION DECK“. U trgovinama se rasprodaje sve učestalije obavljaju uz isticanje natpisa „SALE“ u izlozima. Na reklamnoj ploči jednoga ugostiteljskoga objekta u središtu Zagreba, koji se zove „Ritam grada“, upućuje se na njegov ulaz natpisom „entrance in passage“. Obavijest jednoga restorana da je zatvoren, također u središtu Zagreba, glasi „sorry, we are closed“. Natpis na hrvatskom „klimatizirano“ „prevodi“ se na vratima toga restorana „engleski“ kao „fresh point“. Često dolazi i do mijesanja hrvatskoga i stranoga jezika. Spomenuti restoran putem jelovnika, koji je istaknut prema cesti, nudi jela poput „Grill piletina“, „Grill tuna steak“, „Grill lungić“, a može se naručiti i „Big boy“. Očigledno je da nazivi poput „Grill piletina“ i „Grill lungić“ nisu adresirani na turiste koji ne znaju hrvatski, već na Hrvate, jer oni asocijativno mogu dokučiti značenje i funkciju riječi „Grill“ u svezi s „piletina“ i „lungić“, dok stranac koji ne zna hrvatski, ne može dokučiti značenje riječi „piletina“ i „lungić“.

U Hrvatskoj se na mnogim skupovima određuju kao radni jezici samo strani jezici, čime se uporaba hrvatskoga *de facto* zabranjuje. Dok je u predškolskom obrazovanju, u osnovnim i srednjim školama nastavni jezik (tj. jezici) zakonski reguliran, za visokoškolski sustav nema propisa pa se na pojedinim studijskim smjerovima hrvatski jezik nepotrebno potiskuje i zamjenjuje stranim. Do niza takvih problema dolazi i u radnim odnosima zbog zahtjeva poslodavaca da se u komunikaciji zaposlenika i u internim tekstovima rabe strani jezici, i onda kada za to nema nikakve potrebe jer nije riječ o komunikaciji s partnerima u inozemstvu, pa ni sa strancima u Hrvatskoj koji ne bi znali hrvatski.

Razlozi poput navedenih potaknuli su stranku Hrvatski laburisti – Stranka rada da 2010. i 2012. uputi u saborsku proceduru Nacrt Zakona o javnoj uporabi hrvatskoga jezika, koji većim dijelom slijedi slovenski jezični zakon. Obje Vlade, HDZ-ova i SDP-ova, odbile su prijedlog Hrvatskih laburista na istovjetan način, i to tako da je SDP-ova Vlada ključne dijelove odbijenice od riječi do riječi prepisala od HDZ-ove Vlade, npr. sljedeću tvrdnju: „Stoga je Vlada Republike Hrvatske mišljenja da nije potrebno regulirati uporabu hrvatskoga jezika ovakvim općim propisom, a posebno uzimajući u obzir da će hrvatski jezik postati jednim od službenih jezika Europske unije, kako je to i utvrđeno u pravnoj stečevini Europske unije.“⁶ Pozivanje na pravnu stečevinu Europske Unije u tom surječju i tvrdnja da nam jezični zakon ne treba jer da će hrvatski postati (sada već jest) jednim od službenih jezika EU-a, rezultat je očiglednoga neznanja, nezainteresiranosti i nepoznavanja jezičnopolitičkih prilika u drugim zemljama članicama EU-a, pa čak i onih u najbližem susjedstvu.

Jedan od primjera koji pokazuje da se u trenutačnoj hrvatskoj državnoj vlasti ipak prepoznaje važnost zakonskoga određivanja statusa hrvatskoga jezika i institucionalne skrbi o njegovim normama, jesu Jedinstvena metodološko-nomotehnička pravila za izradu akata koje donosi Hrvatski sabor (NN 74/2015), a koja su u Saboru prihvaćena 19. lipnja 2015.⁷ Članak 41. Pravila određuje da je „stil pisanja propisa“ „uvjetovan nomotehničkim pravilima, pravopisom, gramatikom i semantikom jezika u službenoj uporabi.“ U čl. 35. kaže se da „Na temelju Ustava Republike Hrvatske u Republici Hrvatskoj u službenoj je uporabi hrvatski jezik i latinično pismo, te je to jezik i pismo na kojem se pišu pro-

pisu, a iznimno i na jeziku i pismu nacionalnih manjina kada je to zakonom propisano.“ U čl. 36. najavljuje se da će se u budućim zakonskim tekstovima dati prednost hrvatskim prevedenicama i tvorbama. Ako saborske službe tu odluku budu poštivale, i ako ju političari ne budu potkopavali, ona će biti epohalno važna za daljnji razvoj hrvatskoga nazivlja:

„(1) Strani izrazi (tuđice) mogu se koristiti jedino ako u hrvatskom jeziku za takve izraze nema hrvatske riječi koja bi odgovarala smislu, značenju i sadržaju strane riječi (tuđice).

(2) Strani izrazi (tuđice) kada se koriste u propisu stavljaju se u zagradama iza izraza istog značenja na hrvatskom jeziku.

(3) Odredbe stavka 1. i 2. ovoga članka odnosi se i na izraze na latinskom jeziku.

(4) Upotreba riječi u izričaju žargona, neadekvatnih i nepotrebnih stručnih izraza nije dopuštena, a ako je njihova upotreba neizbježna, treba ih definirati u odredbi o značenju izraza u uvodnim odnosno osnovnim odredbama.“ (NN 74/2015)

Za tako najavljeni zakonski odnos prema leksičkoj normi hrvatskoga književnoga jezika i izgradnji hrvatskoga nazivlja u budućim zakonskim tekstovima nije zaslužan samo Odbor za zakonodavstvo koji vodi Ingrid Antičević Marinović (SDP), već prije svega ovdje već spomenuti Hrvatski laburisti – Stranka rada pod vodstvom Dragutina Lesara. Naime, Klub zastupnika Hrvatskih laburista – Stranke rada podnio je prije sjednice od 19. lipnja 2015. kao jedini saborski klub zastupnika pismene amandmane na Prijedlog Pravila i u njima zatražio zabranu uporabe „stranih izraza (tuđica)“. Ako su strani izrazi neophodni, Laburisti predlažu da se „strani izrazi u propisu stavljaju u zagradama iza izraza istog značenja na hrvatskom jeziku.“ To vrijedi i za „izraze na latinskom jeziku“. U obrazloženju slijedi: „namjera nam je propisivanjem jasne zabrane za korištenje tuđica čija uporaba nije neizbježna, doprinijeti očuvanju identiteta hrvatskog jezika.“ Takav pristup jezičnim pitanjima u Saboru je podržao i Mile Horvat (SDSS) kao pripadnik srpske nacionalne manjine: „Apsolutno se mora koristiti hrvatski književni jezik u sastavljanju, definiranju propisa, a tek izuzetno, kad je to izuzetna potreba, onda treba biti nekakav naziv na latinskom ili nekakva tuđica.“

Šutnja HDZ-ovaca (i) u toj saborskoj raspravi može imati više razloga. Jedan je nezainteresiranost i neobaviještenost, a drugi je usuglašenost pojedinih utjecajnih HDZ-ovaca s pojedinim utjecajnim SDP-ovcima oko toga da se pitanje jezika treba „depolitizirati“, što znači da se o hrvatskom jeziku ne treba pretjerano voditi institucionalna skrb, već da ga treba prepustiti samom sebi i tržišnim zakonima liberalnoga kapitalizma. Treći je mogući razlog šutnje sjećanje na to kako su se 1990-ih iz različitih inozemnih i domaćih krugova HDZ i dr. Franjo Tuđman (kao utemeljitelj HDZ-a i prvi predsjednik Republike Hrvatske) optuživali da u Hrvatskoj provode radikalnu institucionalnu jezičnu politiku (vidi o tome Grčević 2002)⁸, kakvu smo ovdje opisali na primjeru baltičkih država. Ti krugovi, na europskoj razini gledano, početkom 90-ih nisu osuđivali baltičke države zbog njihove jezične politike, koja je uistinu postojala i bila institucionalno provođena. To je bilo vjerojatno tako zato što je jezična politika baltičkih država bila u službi derusifikacije tih država i što je kao takva odgovarala zapadnim silama i njihovim

planovima, dok se hrvatsko državno-političko osamostaljanje mnogima nije uklapalo u planove.

U Hrvatskoj je bilo i prije Hrvatskih laburista prijedloga da se donese jezični zakon posvećen hrvatskomu jeziku, no nijedan nije prihvaćen. Prvi je takav prijedlog donesen 1995. godine. Iako nikada nije ušao u saborsku proceduru, izazvao je toliko žestoke reakcije u javnosti da dugo vremena nitko nije ozbiljno pomišljao o pokretanju sličnoga projekta.⁹ Hrvatsko filološko društvo i njezin predsjednik Ivo Škarić predložili su tek 2005. „da Hrvatska poput brojnih drugih država donese zakon o jeziku i u njemu predvidi postupak kojim se donose jezični pravorijeci, koji će imati snagu obveznoga prihvaćanja u službenoj javnosti“. Prijedlog je rezultirao raspravom u medijima i u Saboru, no nije urodio plodom, osim što je u to vrijeme (2005.) pri Ministarstvu znanosti, obrazovanja i športa osnovano Vijeće za normu hrvatskoga standardnoga jezika koje je Željko Jovanović u ime SDP-a raspustio, a teren za raspuštanje pripremili pojedini HDZ-ovci slijedeći Ivu Sanadera. Da će hrvatske vlasti raspustiti Vijeće, moglo se nazrijeti već 2010. godine kada je Vijeće na svojoj 25. sjednici (18. svibnja 2010.) kao Vladino tijelo poduprlo Prijedlog Zakona o javnoj uporabi hrvatskoga jezika Hrvatskih laburista – Stranke rada, a HDZ-ova Vlada nakon toga odbacila ne samo Prijedlog Zakona, već i samu ideju o donošenju po-

sebnoga jezičnoga zakona.

Nakon laburista objavila je Matica hrvatska zbog promjene jezične politike svojega Predsjedništva u studenom 2013. godine vlastiti nacrt Zakona o javnoj uporabi hrvatskoga jezika, kojemu je blizak poljski jezični zakon. Vodeći mediji dočekali su Matičin prijedlog negativnim reakcijama, odbijajući paušalno bilo kakav hrvatski jezični zakon. Ti mediji ne uočavaju da proteklih godina u Hrvatskom saboru, dok hrvatske „desno“ orijentirane stranke nezainteresirano više-manje šute, status hrvatskoga jezika i pravo na institucionalnu skrb o njegovim normama brane upravo hrvatski ljevičari, među njima s najviše truda hrvatski laburisti (od kojih su neki danas članovi drugih „lijevih“ ili „anacionalno“ orijentiranih stranaka i saborskih klubova poput Kluba nezavisnih ljevičara), no i Odbor za ljudska prava i nacionalne manjine, pa čak i pojedini pripadnici Samostalne demokratske srpske stranke. To zorno pokazuje da je institucionalno osmišljanje i provođenje hrvatske jezične politike danas nadstranački politički interes cijeloga hrvatskoga društva i njegovih političkih predstavnika i da nisu u pravu oni koji u suvremenom hrvatskom jeziku normiranje i jezičnu skrb proglašavaju „nacionalističkim“ i „konzervativnim“ „desnim političkim projektom“ koji „lingvistički treba pobijati“, a „politički u cijelosti odbijati kao izrazito nazadan politički projekt“ (Kapović 2013: 392, 398)¹⁰.

1 Šira inačica ovoga teksta tiskat će se u Hrvatskom slovu, a na mreži će biti dostupna u integralnom obliku na stranicama Hrvatskoga kulturnoga vijeća (www.hkv.hr). Tekst se ovdje objavljuje u skraćenom obliku zbog nedostatka prostora.
2 <http://www.emakeelesets.ee/keeletoiomkond.htm>
3 http://www3.lrs.lt/pls/inter/www_tv.show?id=6904,1,30
4 <http://www.efnil.org/documents/language-legislation-version-2007/germany/germany>
5 http://www.vds-ev.de/sn-mobil/56/S3A1_gespraech.html
6 Usp. Grčević, Mario. 2012. Institucionalna jezična politika u Republici Hrvatskoj i položaj hrvatskoga jezika danas. U: Kolo XXII:5-6, 143–166. https://bib.irb.hr/datoteka/620310.Grcevic_Kolo_2012.pdf
7 Cijela dokumentacija i video snimka saborske rasprave dostupna je na adresi <http://www.sabor.hr/prijedlog-jedinstvenih-metodolosko-nomotehnickih-p> Grčević, Mario. 2002. O hrvatskim jezičnim promjenama 90-ih godina. U: Forum XXXI/LXXIII:4–6, 514–552. https://bib.irb.hr/datoteka/262237.2002_Forum_2002_4-6_Grcevic.pdf
8 Postoji mišljenje da je u pozadini prijedloga iz 1995. „bila riječ o provokaciji smišljenoj za kompromitaciju državne vlasti i politike prvoga hrvatskoga predsjednika Franje Tuđmana“, kojom se htjelo prikazati „da je Tuđmanova Hrvatska nastavak NDH“ Bašić, Nataša. 2011. Hrvatski jezik i jezikoslovlje danas: normativni prijevori i politička osporavanja. <http://www.hkv.hr/kultura/jezik/9430-sve-to-bi-trebalo-znati-o-hrvatskom-jeziku-studija-natae-bai.html#a08>.
10 Kapović, Mate. 2013. Jezik i konzervativizam. U: Komparativni postsocijalizam: slavenska iskustva. Ur. Maša Kolanović. Zagreb. 391.–400.

Impresum:

„Prevoditelj“ izlazi jednom godišnje.

Izdavač: Hrvatsko društvo znanstvenih i tehničkih prevoditelja, 10 000 Zagreb, Amruševa 19/II,

tel.: (01) 4922 730, (01) 4810 397, faks: (01) 4817 658

Mrežne stranice: <http://www.hdztp.hr>

Elektronička pošta: prevoditeljski-centar@zg.tcom.hr
društvoprevoditelja@gmail.com

Uredništvo: Članovi UO-a

Odgovorni urednik: Vinko Purgar

Lektura: Vlatka Horvat

Tisak: Grafička škola u Zagrebu

Naklada: 300 primjerka

Autori izriču vlastita mišljenja i stajališta koja se ne moraju poklapati s mišljenjem uredništva.

Autori odgovaraju za točnost podataka.

Uredništvo pridržava pravo intervencije u tekstovima.

Članci objavljeni u „Prevoditelju“ predmetom su autorskog prava njihovih autora ako u tekstu nije drukčije naznačeno.

Svako objavljivanje članaka, citiranje, djelomično ili u potpunosti, dopušteno je samo uz prethodnu suglasnost autora članka.